

Bakalářská práce

2023

Jakub Pechmann

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Runcimanova mise do Československa

Jakub Pechmann

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Obecné dějiny

Bakalářská práce

Runcimanova mise do Československa

Jakub Pechmann

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za cenné rady. Dále bych chtěl velice poděkovat své rodině a přátelům za jejich připomínky a podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Obsah

Úvod.....	7
1. Sudetoněmecká otázka do nástupu Konrada Henleina.....	10
2. Nástup vlády Nevilla Chamberlaina a mezinárodní situace.....	14
3. Runcimanova mise.....	18
3.1. Československo se ocitá v problémech	18
3.2. Vikomt Runciman přichází na scénu.....	20
3.3. Průlom v jednáních	22
3.4. Henleinovci přerušují jednání.....	25
3.5. Ve Velké Británii jsou vyvozeny důsledky	28
3.6. Chamberlainův triumf.....	31
Závěr	35
Resumé.....	38
Seznam použitých zdrojů.....	40

Úvod

Konec Velké války znamenal pro habsburskou dynastii pohromu. Po rozpadu Rakousko-Uherska vzniklo na troskách monarchie několik států a jedním z nich bylo Československo, později známé jako První republika. Ačkoliv v novém státě převažoval národ československý, který považoval nový stát za sen, který se stal skutečností, tak na území republiky se ocitly i národnosti, které nadšení Čechoslováků nesdílely. Nejpočetnější menšinou byli čeští, moravští i slezští Němci, kteří si nemohli zvyknout, že jsou pouhou menšinou, které teď budou moci Čechoslováci cokoli nařizovat. Nastalo období bojůvek a neshod mezi oběma národy, milníkem v tomto souboji se stalo založení a následný úspěch Sudetoněmecké strany v parlamentních volbách roku 1935. Po volbách začal hlavní představitel Sudetoněmecké strany, Konrad Henlein, naléhat na československou vládu, aby poskytla českým Němcům ústupky. Postupem času se krize vyhrocovala a jednání mezi oběma stranami nikam nevedlo. Do celé záležitosti se vložil i Adolf Hitler, kancléř Německé říše, který začal vyhrožovat konfliktem. To znepokojilo především vládu Velké Británie v čele s ministerským předsedou Nevillem Chamberlainem, který se postu ujal v květnu roku 1937. Velká Británie totiž podepsala Rýnský garanční pakt roku 1925, díky čemuž se stala garantem hranic Francie a Belgie s Německem. Československo mělo s Francií uzavřenou spojeneckou smlouvu, a případný konflikt by tak mohl znamenat zatažení ostrovního státu do další ničivé války. V důsledku stupňujícího se napětí se nakonec britská vláda rozhodla k vyslání „nezávislé“ mise, kterou měl vést Walter Runciman, 1. vikomt z Doxfordu.

Runcimanova mise je považována za osudnou misi, která pomohla Hitlerovi přesvědčit britského premiéra o neřešitelnosti situace v československém pohraničí. Mise britského emisara je tak někdy zavádána jako příčina podpisu Mnichovské dohody. Členové mise jsou považováni za skupinu mužů, kteří slepě naslouchali všemu, co jim sudetští Němci pověděli. Jindy se objevuje tvrzení, že členové mise jednali podle pokynů, které jim poskytl premiér Velké Británie. Autor si klade za cíl zjistit, jestli mise lorda Runcimana byla osudnou misí, která přesvědčila vládu ve Velké Británii, že neexistuje žádné jiné východisko než odstoupení československého území Německu. Dále si autor klade za cíl zjistit, zda vikomt Runciman slepě důvěřoval Konradu Henleinovi, nebo zda se snažil být nestranným prostředníkem mezi znesvářenými stranami.

Práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje soužití Čechů a Němců v Československu a autor klade především důraz na to, jak k Němcům přistupovali

nejvyšší představitelé Československa a zda lze tvrdit, že sudetští Němci byli utlačováni. V druhé části se autor věnuje britskému ministerskému předsedovi, pozornost věnuje tomu, jaké personální změny ve svém kabinetu udělal a jak pohlížel na oblast střední Evropy. Třetí kapitola se nejdříve věnuje okolnostem vyslání mise lorda Runcimana do Československa, následně analyzuje průběh jednotlivých jednání, a jak na ně členové mise reagovali. Na konci samotné práce autor pojednává o okolnostech zpracování Runcimanovy závěrečné zprávy, a také se věnuje otázce, jak byly poznatky britského emisara konfrontovány s politikou Nevilla Chamberlaina.

Jako jednu z nepřínosnějších publikací autor hodnotí knihu o soužití Čechů a Němců od J. W. Brügela,¹ jejíž autor žil za dob fungování První republiky a sám se účastnil politického dění. Ačkoliv autor publikace občas až příliš zastává stanoviska německých sociálních demokratů, ke kterým sám patřil, a tak hodnotí některé události jednostranně, je tato publikace velkým přínosem pro pochopení stavu německé společnosti v letních měsících roku 1938. O misi lorda Runcimana autor vychází z knihy renomovaného historika Roberta Kvačka.² Kniha byla vydána roku 1958 a bohužel se na ní podepsalo dobové smýšlení a rétorika, ovšem i přesto je publikace zásadním dílem, jelikož se jedná o jedinou knihu v češtině věnující se výhradně misi britského emisara. Naopak v zahraničí byla roku 2003 vydána kniha od britského historika se slovenskými kořeny Paula Vyšného.³ Pro pochopení politiky *appeasementu* byli autorovi velkým přínosem knihy *Appeasing Hitler*⁴ od Tima Bouveriea a *Neville Chamberlain*⁵ od českého autora Jiřího Ellingera. První jmenovaná se věnuje spíše jednáním v britské vládě a sporům mezi jejími členy a druhá kniha především popisuje ministerského předsedu samotného, jeho chování a smýšlení. Následně je autor velmi vděčný za diplomovou práci Stanleyho Cornfielda,⁶ která mu poskytla oporu při formulování závěru. V neposlední řadě autor použil knihu *Britské vyslanectví v Praze, Foreign Office*⁷ od Lukáše Novotného, která mu pomohla pochopit vzájemné vztahy Československa a Velké

¹ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006.

² KVAČEK, Robert, *Osudná mise*, Praha 1958.

³ VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia 1938. Prelude to Munich*, London 2003.

⁴ BOUVERIE, Tim, *Appeasing Hitler. Chamberlain, Churchill and the Road to War*, London 2019.

⁵ ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009.

⁶ CORNFIELD, A. Stanley, *Lord Runciman and the Sudeten Germans. A Study in Appeasement*, diplomová práce, University of Arizona, Arizona 1964.

⁷ NOVOTNÝ, Lukáš, *Britské vyslanectví v Praze, Foreign Office. A jejich vnímání česko-německého vztahu v Československu v letech 1933–1938*, Praha 2016.

Británie před příjezdem britského emisara do Prahy. Na závěr autor využil několik obecných knih jako například knihu o První republice od historičky Věry Olivové,⁸ dále knihu o soužití Čechů a Němců od Milana Sládka⁹ nebo knihu od Karla Richtera,¹⁰ která se věnuje vztahům mezi Čechy a Němci a jejich vzájemnému soupeření od jeho počátku roku 1848 do jeho smutného vyústění na konci 40. let 20. století.

⁸ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny První republiky*, Praha 2013.

⁹ SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách*, Praha 2002.

¹⁰ RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 1994.

1. Sudetoněmecká otázka do nástupu Konrada Henleina

Ačkoliv vzájemné nepřátelství mezi Čechy a Němci dosáhlo vrcholu, až ve 20. století, tak antagonismus mezi oběma národy začal už v 19. století a s přibývajícím roky nabýval na síle. Po rozpadu Rakousko-Uherska si Čechoslováci nárokovali celé historické území českých zemí, ovšem na Slovensku se odvolávali spíše na etnickou hranici. Kromě historického hlediska zde bylo i to ekonomické. Němci v Československu spoléhali na zdejší odbyt a Češi zase spoléhali na produkci sudetských Němců.¹¹ Celý problém se měl ovšem vyřešit až v rámci mírových jednání v Paříži.

Po vyhlášení samostatného československého státu byl prvním ministerským předsedou jmenován Karel Kramář a celý národ očekával Masarykův návrat do vlasti.¹² Kramář sliboval Němcům rovnoprávnost a tvrdil, že doufá, že Němci brzy pochopí význam spolupráce.¹³ Samostatná Československá republika měla i mnoho odpůrců, kromě mnohých Němců byl jedním z nich například Bohumír Šmeral, poslanec Československé sociálně demokratické strany dělnické, který odmítal samostatný československý stát, a dokonce již před válkou prohlásil: „...*kdyby nějakým zázrakem přes noc historický český stát byl obnoven, jak by se mohl udržet, když by v něm byla celá třetina německého obyvatelstva. Tento pokus o státní samostatnost českého národa mohl by se velice snadno stát hazardním pokusem o existenci českého národa.*“¹⁴

Masarykovi byla od jeho příjezdu podsouvána teze, že chce Němce brát jako osoby méněcenné. Masaryk ovšem tyto pomluvy vyvracel, představoval si republiku, kde společně budou Čechoslováci a Němci pracovat společně na budování státu. Večer 23. prosince 1918, dříve, než navštívil jakékoliv české divadlo, se Masaryk rozhodl spolu s Kramářovou vládou navštívit pražské Německé divadlo. Zde prohlásil, že Němci budou plně zrovnoprávněni s Čechoslováky.¹⁵

Špičky československé politiky měly zájem na pokojném soužití mezi Němci a Čechy, ovšem vzájemná nedůvěra mezi oběma stranami přetrvávala a nezdárka docházelo k tomu, že jednotlivci diskriminovali příslušníka druhé národnosti. Za toto nesou vinu obě strany, ovšem nemůže být pochyb o tom, že se tak dělo. A právě tyto,

¹¹ CORNFIELD, A. Stanley, *Lord Runciman and the Sudeten Germans. A Study in Appeasement*, diplomová práce, University of Arizona, Arizona 1964., s. 28–30.

¹² Tomáš Garrigue Masaryk byl zvolen 14. listopadu 1918 prezidentem a vrátil se do vlasti 21. prosince stejného roku.

¹³ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006, s. 89–90.

¹⁴ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2013, s. 54.

¹⁵ BRÜGEL, s. 93.

ačkoliv malé, tak jistě velmi nepříjemné epizody podněcovaly antagonismus mezi oběma národy. Němci v Československu se začali odvolávat na právo na sebeurčení a chtěli se odtrhnout od Československa ještě před konáním mírových jednání. Záměr byl, že se přidají k Německému Rakousku nebo k Německé říši. Československá vláda se rozhodla okamžitě zakročit a vyslala vojáky, aby vzpurné Němce zpacifikovali. To se jednotkám také podařilo a separatisté byli poraženi.¹⁶

Definitivní tečku za první světovou válkou přinesly až mírové rozhovory v Paříži, kterého probíhaly v letech 1919 a 1920. O Československu se na pařížských konferencích příliš diskuzí nevedlo, jediné téma, nad kterým se strhla diskuze bylo, jestli by jisté teritoriální výběžky přesahující do Německa, neměly připadnout Německu bez ohledu na historické hranice. Šlo zejména o obce Cheb a Aš, Edvardu Benešovi, československému ministrovi zahraničí, toto řešení nijak zvlášť nevadilo. Němci ale nechtěli dané území, měli mnoho svých vlastních starostí, a tak si nechtěli přidělovat další.¹⁷ Navíc zejména Francouzi argumentovali strategickým pásmem hor, který je zásadní pro obranu Československa, a proto by bylo nesmyslem odtrhnout německé oblasti od Československa.¹⁸ A proto byly nakonec hranice Československa ponechány.

Po pádu monarchie byla pětičlenným Národním výborem deklarována platnost veškerého rakouského národního pořádku.¹⁹ Ústava republiky byla schválena 29. února 1920 bez konzultací s menšinami.²⁰ Bylo zde naznačeno, že loajalita vůči státu musí mít přednost před loajalitou vůči vlastní národnosti. V tomto ohledu československá ústava kopírovala ústavu Spojených států amerických. Stát podle ústavy prosazoval nárok na svobodu všech občanů, ať už jsou Němci či Češi, katolíci či protestanté.²¹ Čeští Němci se stavěli k ústavě vesměs kladně a převládalo mínění, že je ústava nijak nediskriminuje. Sousední Německo se nijak nevyjadřovalo, pouze občas prohlásilo, že chce pěstovat s Československem dobré vztahy.²²

Nedá se tak říci, že by stát jako takový utlačoval Němce. Němci měli poměrné zastoupení v Národním shromáždění, německé strany mohly volně šířit své ideje a programy. První roky se nesly ve víru politického souboje mezi aktivistickými

¹⁶ ČECHUROVÁ, Jana, ŠLEHOFER, Lukáš a kol., *Ústava 1920. Vyvrcholení konstituování československého státu*, Praha 2011, s. 123.

¹⁷ BRÜGEL, s. 144–146.

¹⁸ CORNFIELD, s. 33.

¹⁹ BRÜGEL, s. 184.

²⁰ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, Praha 2002, s. 45.

²¹ CORNFIELD, s. 34–35.

²² ČECHUROVÁ, s. 131–132.

a negativistickými německými stranami. Aktivistické byly nakloněny spolupráci s vládou, jelikož předpokládaly, že sabotováním jednání nic nezískají. Negativistické strany neuznávaly nový stát a neustále proti jeho existenci protestovaly. S postupem času získávaly strany aktivistické navrch. V říjnu 1926 se československé strany domluvily s těmi německými a na vládě se tak poprvé podílely i německé strany.²³

Několik let po vytvoření nové ústavy uběhlo v relativně klidném tempu. Dokonce se dá tvrdit, že antagonismus mezi Čechy a Němci na území Československa začal slábnout. Hlavními negativistickými stranami byly Německá nacionální strana (Deutsche Nationalpartei, DNP) a Německá národně socialistická strana dělnická (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, DNSAP). Hlavní představitel DNP Rudolf Lodgman von Auen odešel z politiky roku 1925 po neúspěšných parlamentních volbách a jeho strana přestala hrát větší roli. Strana DNSAP s napojením na nacisty v Německu naopak posilovala. Jejím předákem byl Rudolf Jung.²⁴ DNSAP se postupem času snažila více přiblížit německému vzoru, budovala si vlastní polovojenské složky po vzoru SA. Proto byl založen Volkssport, který rychle nabýval na členské základně. Roku 1932 už měl na čtyřicet tisíc členů. Volkssport měl zejména napadat odpůrce strany, a naopak poskytovat ochranu svým vlastním členům, například při politických projevech. Československo v průběhu let více sledovalo dění ve straně DNSAP a její polovojenské složce. Roku 1932 byl Volkssport rozpuštěn a se členy bylo zahájeno trestní řízení. Sedm nejvyšších představitelů bylo shledáno vinnými a byli odsouzeni k trestu odnětí svobody od jednoho do tří let. Veřejnost celou akci sledovala s napětím. Zajímavé to bylo z toho důvodu, že tři obvinění byli členy pražského Sudetenbundu, tedy organizace spadající pod DNSAP.²⁵ O rok později v říjnu 1933 československá vláda oficiálně zrušila stranu DNSAP. Představitelé této strany následně uprchli do Německa, kde už u moci byl kancléř Adolf Hitler. Konrad Henlein, učitel tělocviku z Aše, tak využil příležitosti se stát následníkem DNP a DNSAP a získat si jejich voliče.

V říjnu 1933 byla založena Sudetoněmecká vlastenecká fronta (Sudetendeutsche Heimatfront, SHF). Henlein se snažil vystupovat jako umírněný muž a distancoval se od některých dřívějších požadavků DNP a DNSAP. Například odmítal jakýkoliv druh totalitarismu. Oficiálně SHF uznávala hranice nového státu a požadovala pouze větší

²³ CORNFIELD, s. 40–41.

²⁴ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1918–1929*, Praha, Litomyšl 2000, s. 259–260.

²⁵ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky. Československo v krizi a ohrožení (1930–1935)*, Praha 2018, s. 125–127.

autonomii pro sudetské Němce v současných hranicích státu. V roce 1935 byla Sudetoněmecká vlastenecká fronta přejmenována na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei, SdP), jelikož Československo nepovažovalo SHF za regulérní politickou stranu.²⁶ Volby do poslanecké sněmovny se konaly záhy, 19. května 1935. Strana SdP zaznamenala obrovský úspěch, získala nejvíce hlasů ze všech stran, tedy milion a čtvrt platných hlasů, volilo ji tak na 70 % všech Němců-voličů. Ovšem díky volební matematice získala Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu o jeden mandát v poslanecké sněmovně více. SdP se začala profilovat do postavení hlavní sudetoněmecké strany, té jediné, se kterou je třeba počítat. Takovýto obrovský úspěch byl důsledkem několika faktorů. Zejména za to mohl Hitlerův nástup k moci, dále se pohraniční oblasti potýkaly s velmi špatnou ekonomickou situací. Z SdP se po velmi úspěšných volbách rychle stávala strana, ve které je hlavní slovo jednoho muže, tedy Konrada Henleina. Henlein donutil všechny politiky z SdP, kteří zastávali politickou funkci v československém státu, odpřisáhnout poslušnost výhradně jemu.²⁷ Pozvolna se začalo ukazovat, že vůdci SdP jde o mnohem více než jen zlepšení statutu sudetských Němců. V listopadu 1937 poslal Henlein Hitlerovi tajný dopis, ve kterém hovoří o tom, že ačkoliv se snaží působit věrohodně, tak jeho cílem bylo a bude zničení Československa a pohlcení veškerého území českých zemí.²⁸

²⁶ CORNFIELD, s. 56–58.

²⁷ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1929–1938*, Praha, Litomyšl 2002, s. 313–314.

²⁸ CORNFIELD, s. 65.

2. Nástup vlády Nevilla Chamberlaina a mezinárodní situace

Neville Chamberlain nastoupil na pozici ministerského předsedy Spojeného království 28. května 1937 a o tři dni později byl zvolen novým předákem konzervativní strany. Britský premiér začal provádět změny ve vládních pozicích. Jeden z nejbližších Chamberlainových spolupracovníků, Edward Frederick Lindley Wood, 1. hrabě z Halifaxu, obdržel post lorda presidenta rady. Dokonce i Winston Churchill v této době britského premiéra nekritizoval, nejspíše v domnění, že pokud bude hrát hodného, tak se dostane do vlády.²⁹

To, že se nová vláda nechtěla nechat zatáhnout do středoevropských problémů, bylo jasné po pár měsících úřadování. Dokládá to memorandum britského ministerstva zahraničí z konce roku 1937. V něm bylo napsáno, že je pro ni nemožné garantovat československou nezávislost. V podobném duchu se o pár dní později vyjádřil i Neville Chamberlain na jednání s Francouzi.³⁰ Chamberlain stál před velkým problémem. Velká Británie sice nemusela bránit Československo v případě jeho napadení, tyto dva státy mezi sebou neměly uzavřenou žádnou spojeneckou smlouvu. Velká Británie pouze ručila za hranice Francie a Belgie a musela by přijít na pomoc, pokud by tyto hranice Německo narušilo. Hlavní závazek vůči Československu, však měla zmíněná Francie, která uzavřela s Československem smlouvu roku 1924, ve které se oba státy shodly na udržení stávajícího stavu a dodržování mírových smluv. Při jednáních v Locarnu roku 1925 bylo dohodnuto, že Francie a Československo si vzájemně pomůžou, pokud dojde k nevyprovokované agresi ze strany Německa. Problém se tak skrýval v otázce, pokud dojde k tomu, že Francie vyhlásí válku Německu, jestli bude muset Velká Británie přijít Francii na pomoc.³¹ Špičky v československé armádě nesly velmi těžce, když se Francie rozhodla s konečnou platností na sklonku dvacátých let vybudovat na hranicích s Německem opevnění, později známé jako Maginotova linie. Československo tak mělo být vystaveno německým útokům, zatímco francouzská armáda měla bránit svoje opevnění a jediná naděje Čechoslováků se měla skrývat ve víře, že se Francouzi vzbouří a že zaútočí na Německo. Velitelé československé armády si tak lámali hlavu nad tím,

²⁹ ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009, s. 111–113.

³⁰ NOVOTNÝ, Lukáš, *Britské vyslanectví v Praze, Foreign Office a jejich vnímání česko-německého vztahu v Československu v letech 1933–1938*, Praha 2016, s. 151.

³¹ CORNFIELD, s. 73–74.

jak dlouho by jejich armáda vytrvala, a počítali, za jak dlouho by jim Francouzi přišli na pomoc.³²

Hrozba napadení Československa i Rakouska byla velmi aktuální. 20. února 1938 přednesl Hitler projev, ve kterém jasně deklaroval své aspirace na připojení německých oblastí Rakouska a Československa k říši. Mezitím britské vyslanectví začalo urgovat československou vládu, ať poskytne větší práva německé menšině, zkrátka ať se co možná nejrychleji domluví s SdP a odvrátí tak případnou krizi.³³

Vláda ve Velké Británii se mezitím ocitla v problémech. Ministr zahraničí Anhony Eden nesouhlasil s politikou ministerského předsedy v otázce Itálie a přístupu k diktátorovi Benito Mussolinimu. Eden na schůzi vlády 20. února pronesl plamennou řeč namířenou proti ministerskému předsedovi. Chamberlain ji vyslechl a usoudil, že neshody mezi nimi už jsou nejspíše tak velké, že Eden bude muset odejít.³⁴ Následujícího dne Eden podal svojí rezignaci, na jeho stranu se postavilo několik poslanců, mezi nimi byl například i Winston Churchill. To ovšem nemělo téměř žádný efekt a krize vlády za chvíli pominula. Edena nahradil hrabě Halifax, který byl rozpačitý a nevěděl, zda se má nové práce chopit, ovšem záhy nový post přijal. Pro Chamberlaina to bylo důležité vítězství. Měl teď jednoho ze svých nejuvěrnějších mužů na místě, kde někoho takové nutně potřeboval. Halifax podporoval premiérovu politiku spoléhající na nalézání společných témat s evropskými diktátory. Ministerskému předsedovi tak nic nebránilo v politice usmířování, ačkoli se sám jistě mezi Hitlerovy příznivce nepočítal.³⁵

Následky změny ministra zahraničí na sebe nenechaly dlouho čekat. 3. března se setkal britský velvyslanec Spojeného království v Německu Neville Meyrick Henderson s Hitlerem. Setkání byl přítomen i nový německý ministr zahraničí Ulrich Friedrich Wilhelm Joachim von Ribbentrop. Oba zástupci Německa britského velvyslance uráželi a dělali vtípky na jeho účet. Henderson se pokusil projednat téma Rakouska. Hitler se rozzuřil. Tvrdil, že on jakožto zástupce Německa má povinnost chránit všechny ostatní Němce, i když se nalézají vně hranice Německa. Dále prohlásil, že je připraven použít síly, aby ochránil tyto zájmy a jediným řešením je, aby se Rakousko připojilo k Německu a aby byla Němcům v Československu udělena autonomie. Henderson napsal Halifaxovi,

³² KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, Praha 2017, s. 364.

³³ NOVOTNÝ, s. 156–157.

³⁴ ELLINGER, s. 154–156.

³⁵ BOUVERIE, Tim, *Appeasing Hitler. Chamberlain, Churchill and the Road to War*, London 2019, s. 169–170.

že Hitler naprosto zaměňuje pravdu se lží, že je rozhodnut přesvědčit všechny o své pravdě a že žádný jiný názor nepřijímá. Dále tvrdil, že vůdce Německa je muž, který obelhává naprosto všechny a nejvíce sám sebe. Na závěr ovšem poznamenal, že věří Hitlerovu prohlášení, že válka je nemyslitelná, a že by se k ní vůdce Německa přiklonil pouze v krajních případech.³⁶ Po tomto rozhovoru nabraly události rychlý spád. 9. března vyhlásil rakouský kancléř Kurt Alois Josef Johann Schuschnigg konání plebiscitu na 12. března, který měl rozhodnout, zda Rakousko zůstane samostatné, nebo se připojí k Německé říši. Hitler nato zaslal Schuschniggovi ultimátum a rakouský kancléř podal demisi. Hitler se rozhodl, že 12. března německé jednotky vstoupí do Rakouska. To se také stalo a 13. března se Rakousko připojilo k hitlerovskému Německu. Ve Velké Británii nezaznamenala událost větší pozdvižení. Halifax i Chamberlain se zmožili na formální protesty. Chamberlain si uvědomoval, že je jeho země příliš slabá, chtěl zvýšit hlavně obranyschopnost ostrovů. Britský ministerský předseda si byl nyní jistý, více než kdykoliv předtím, že je hlavní dosáhnout takového míru s Německem, který by ukončil všechny neshody, aliance proti Německu bylo to poslední, ryze krajní řešení. Bylo jasné, že Chamberlain je rozhodnutý předejít za každou cenu podobné krizi, jaká nastala nyní v Rakousku a dosáhnout trvalého míru.³⁷

Přitom nezávislost Rakouska byla pro Československo klíčová, a tak se Československo snažilo po celou meziválečnou éru udržovat s Německou říší alespoň korektní vztahy. Na přelomu let 1919 a 1920 měla československá vláda zájem o vylepšení vztahů s německým protějškem, a proto se vzdala práva na zabavení říšskoněmeckého majetku na svém území. Díky tomu se z jednání poraženého s vítězem, stalo jednání rovného s rovným.³⁸ Německo před nástupem Adolfa Hitlera sice pohlíželo na Československo, jako na spojence Francie, ale jinak byli vzájemné vztahy vcelku dobré. Německu vadilo především Polsko, na jehož území se nacházela početná německá menšina, která se netěšila tak dobrému postavení jako v Československu. Německá říše se tak nikdy nesmířila se ztrátou území, které připadlo Polsku a uvažovala o revizi mírové smlouvy.³⁹ Korektní vztahy nenarušil ani plán na zřízení celní unie mezi Německem a Rakouskem z března roku 1931. Plán počítal s tím, že by se postupně muselo přidat i Československo, přičemž by postupně ztratilo ekonomickou nezávislost. To se

³⁶ Tamtéž, s. 176–177.

³⁷ ELLINGER, s. 163–165.

³⁸ OLIVOVÁ, s. 104.

³⁹ MORAFCOVÁ, Dagmar, *Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918–1932*, Praha 2006, s. 62–63.

u československé vlády mohlo setkat pouze s odporem. Plán ovšem nebyl namířen proti Československu, nýbrž proti Polsku. Německo chtělo Polsko obklíčit a získat větší kontrolu a následně si, výměnou za ekonomické výhody, prosadit změnu společných hranic. Celý plán ovšem ztroskotal velmi rychle, v Haagu bylo rozhodnuto, že takováto unie by narušovala nezávislost Rakouska.⁴⁰ Po nástupu Adolfa Hitlera k moci Rakousko i Československo hledaly spolehlivé partnery. Do Prahy byl roku 1936 pozván rakouský kancléř Schuschnigg. Československý ministerský předseda Milan Hodža chtěl navázat úzké hospodářské styky s Rakouskem, a zamezit tak budoucímu spojení Rakouska s Německem. Rakouský kancléř se ovšem nechtěl úplně odtrhnout od Německa a československá vláda se zase bála dosazení člena rodiny Habsburků do vládnoucí pozice. Navíc celý svazek ostře kritizovalo Německo i Itálie, a tak k většímu propojení Rakouska a Československa nedošlo.⁴¹ Po pádu Rakouska se nad středoevropským státem začala stahovat mračna, Československo bylo britskou vládou v březnu vnímáno jako stát neschopný dalšího života. Stát, který se musí dříve nebo později zhroutit, jelikož se spoléhá jak na Východ, tak na Západ a pouze vyvolává další neshody mezi svými sousedy. Československá armáda neměla šanci se ubránit v boji proti mnohem většímu nepříteli a ani Velká Británie nebyla na válku připravena. Hlavní úkol, který si pro sebe Chamberlain vytyčil, bylo zjistit, jaké jsou Hitlerovy pohnutky a zda jsou založené na racionálním uvažování. Pokud by Hitler projevil snahu, že po vyřešení otázky československého pohraničí už nebude vyhrožovat válkou, tak tehdy měl britský ministerský předseda právo obětovat území Československa a zajistit tak mír.⁴²

⁴⁰ BRÜGEL, s. 306–308.

⁴¹ JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku, 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*, Praha 2004, s. 172–173.

⁴² HARINDAR, Aulach, *Britain and the Sudeten Issue, 1938. The Evolution of a Policy*. In: *Journal of Contemporary History*, 18, 1983, 2, s. 234–235.

3. Runcimanova mise

3.1. Československo se ocitá v problémech

Nejen mezinárodní, ale i vnitrostátní situace Československa se po anšlusu Rakouska ještě zhoršila. Sám Hitler tvrdil, že je nejdříve potřeba obsadit Rakousko a až pak se může Německá říše soustředit na Československo. Německý kancléř po vyřešení rakouské otázky naznačil Henleinovi, že uzrál čas na obsazení středoevropského státu. Hitler pro Henleina vytyčil základní strategii, kterou by se měl vůdce SdP řídit. Šlo o soustavné navyšování požadavků, důraz byl kladen na to, aby je nemohla československá vláda splnit úplně. Henlein proto 24. dubna představil Karlovarský program, který požadoval autonomii pro Němce žijící v Československu. V Německé říši začal tisk psát o krutém utlačování Němců českými radikály.⁴³ Na konci dubna se sešli v Londýně francouzský ministerský předseda Édouard Daladier a francouzský ministr zahraničí Georges-Étienne Bonnet se svými britskými protějšky. Francouzi tvrdili, že je nutné, aby se zástupci Velké Británie a Francie společně postavili za Československo, jen tak lze odradit Německo od napadnutí souseda. Halifax a Chamberlain toto kritizovali. Tvrdili, že díky pohlcení Rakouska Německem už neexistuje možnost, jak vojensky bránit Československo, středoevropský stát byl naprosto obklíčen a v případě války prakticky odepsán. Francie nechtěla udělat nic, na čem by se neshodla s Velkou Británií, a tak Daladier i Bonnet souhlasili s větším nátlakem na československou vládu.⁴⁴ Vůdčí osobnosti Velké Británie a Francie proto Československu zaslaly 7. května 1938 demarši, která se snažila přesvědčit československou vládu, aby učinila SdP jisté ústupky a aby se společně obě strany domluvily. Československý prezident Edvard Beneš a ministerský předseda Hodža začali diskutovat s poslanci, a nakonec se podařilo najít kompromis. 18. května bylo rozhodnuto, že v příštích dnech dojde ke schůzce s Henleinem.⁴⁵

Československá vláda si nepřála konflikt, pro Beneše zůstávala jednání tím jediným řešením krize, válka byla poslední možností. Nicméně československá vláda se doslechla, že se v Německé říši shromažďují jednotky, došlo k tomu před konáním obecních voleb, což československá vláda vnímala jako provokaci. Zprávy o pohybu německých jednotek potvrdili i Britové. Beneš nepočítal s vypuknutím války, nicméně nedokázal ignorovat fakt, že tu určitá šance vypuknutí konfliktu je, a tak 20. května svolil

⁴³ KERSHAW, Ian, *Hitler. 1936–1945: Nemesis*, Praha 2004, s. 111.

⁴⁴ CORNFIELD, s. 86–87.

⁴⁵ WALLACE, W. V., *The Making of the May Crisis of 1938*. In: *Slavonic and East European Review* 41, 1963, 97, s. 370–371.

k uskutečnění částečné mobilizace.⁴⁶ Informaci o pohybu německých vojsk získala československá vláda i od jednoho ze svých agentů v Německu. Následně byla informace potvrzena i I. sborem československé armády nebo plukovníkem Antonínem Hronem. O události nicméně panují dodnes neshody, velmi pravděpodobné je, že československá rozvědka chybně zhodnotila celou situaci nebo se stala obětí německé provokace.⁴⁷ Hitlerovy pohnutky byly velice špatně čitelné zejména proto, že ani sám Hitler nevěděl, jak celou situaci vyřešit. Nemůže být pochyb, že německý kancléř plánoval zničit sousední stát, ačkoliv to nejspíše neplánoval v květnu. Zejména nový ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop působil jakožto šedá eminence a přesvědčoval německého vůdce o tom, že dobýt sousední zemi je jediné správné řešení. Podle Ribbentropa Francouzi ani Britové beztak nezasáhnou. Ministr zahraničí se chtěl německému vůdci zavděčit, navíc toužil pokořit Brity. Hitler si na oplátku vypěstoval nenávisť vůči Čechům, jakožto občan habsburské monarchie často slýchal o zlých Čechách, kteří neustále vyvolávají problémy. Dále chtěl Hitler zničit Sovětský svaz a jeho spojence, a právě jedním ze spojenců Sovětského svazu bylo i Československo. Oba muži ovšem čelili početné opozici, v čele s armádou, která nechtěla riskovat válku se západní velmocí.⁴⁸

Nicméně celá krize přispěla k oslabení Československa na mezinárodním poli. Sovětský svaz opakoval, že bude plnit své závazky vůči Československu a Francii pouze, pokud nezbyde jiná možnost. Sovětský svaz tak sledoval, co udělá francouzská vláda, jenže zástupci Francie také nevěděli, co mají udělat, a tak sledovali Velkou Británii. Britská vláda se tak stala hlavním rozhodčím v otázce československého pohraničí. Britové vyvíjeli obrovský tlak na tehdejší československou vládu Milana Hodži a na oplátku doufali, že Hitler bude vyvíjet podobný tlak na Henleina a společně donutí obě strany k ústupkům a k usmíření.⁴⁹ Sovětský svaz ani nemohl svému spojenci pomoci, zaprvé kvůli neutěšeným poměrům uvnitř státu a zadruhé by musel přejít přes území Polska, Rumunska nebo Maďarska, ovšem ani jeden z těchto států nechtěl vidět jediného sovětského vojáka na své půdě. A navíc si Polsko a Maďarsko brousily zuby na část československého území.⁵⁰ Oficiálně západní mocnosti vyjádřily podporu Československu. Velká Británie varovala Německou říši, že Německem vyprovokovaný konflikt by zatáhl do války Francii a nejspíše i samotnou Británii. Ale oficiální oznámení

⁴⁶ Tamtéž, s. 374–375.

⁴⁷ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV*, s. 557–558.

⁴⁸ KERSHAW, s. 105–107.

⁴⁹ WALLACE, s. 382–383.

⁵⁰ KERSHAW, s. 110.

byla odlišná od skutečných záměrů jednotlivých spojenců. Francouzům i Britům stačilo, když jejich vyslancům bylo ukázáno německé pohraničí s poukazem na to, že k žádné koncentraci sil zde nedošlo. To k přesvědčení obou velmocí stačilo, krize byla vnímána jako vina Československa a Velká Británie se ještě více přiklonila k vyvíjení tlaku na Hodžovu vládu.⁵¹ Hitler byl uražen touto českou provokací a jeho chuť zničit Československo se ještě zvětšila.⁵²

3.2. Vikomt Runciman přichází na scénu

Dne 3. června vydaly noviny *The Times* článek, ve kterém se rozebírala situace v československém pohraničí. Tyto noviny byly vnímány jako neoficiální mluvčí britské vlády. Proto čtenáře nepřekvapilo, že článek prosazuje plná práva pro české Němce, tedy možnost uskutečnění plebiscitu. Toto samozřejmě povzbudilo Konrada Henleina, který podle listu *The Times* měl umírněné nároky.⁵³ Henlein podpořen jak Německem, tak britskou vládou neměl v úmyslu ze svých požadavků slevit.

Situace v Československu se neustále komplikovala, a tak se britská vláda snažila najít řešení. Ministr zahraničí Halifax 16. června navrhl, aby byl do Prahy vyslán neutrální zprostředkovatel, přičemž by se nejdříve Londýn Prahy zeptal, zda s tím souhlasí. Hned 18. června sdělil svůj plán vyslanci Velké Británie v Československu Basilu Newtonovi.⁵⁴ Československá vláda spoléhala na dobrou vůli Londýna, a tak nechtěla britské návrhy odmítat. Ovšem i přesto se československý president Beneš zdráhal a nechtěl přijmout cizího zprostředkovatele. Britský premiér mu začal vyhrožovat, že beztak nemá na vybranou, pokud nepřijme, tak se celá záležitost zveřejní, a československá vláda bude vnímána jako sabotér domluvy se sudetskými Němci. SdP oficiálně nic neprohlašovala, ale její členové potvrdili, že s vysláním britského zprostředkovatele souhlasí. Oním zprostředkovatelem měl být Walter Runciman, 1. vikomt Runciman z Doxfordu. Sám Runciman nechtěl nabízenou roli přijmout. Tvrdil, že díky této pozici beztak nejspíše ničemu nepomůže, ale byl nakonec Halifaxem přesvědčen. Britská veřejnost se ovšem dozvěděla o vyslání Runcimana do Československa předtím, než jí to chtěl premiér oznámit, a tak se 26. července Chamberlain vydal do Dolní sněmovny situaci zachránit a prohlašoval, že o misi lorda

⁵¹ KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV.*, s. 559–560.

⁵² KERSHAW, s. 114.

⁵³ BOUVERIE, s. 223.

⁵⁴ FABER, David, *Mnichov. Krize Appeasementu 1938*, Praha 2015, s. 197–198.

Runcimana požádala československá vláda sama. Také popíral, že by snad Českoslováky k čemukoliv nutil.⁵⁵ Britský premiér poté prohlásil, že do mise britského emisara nebude jeho vláda nijak zasahovat a že lord Runciman bude nezávislým zprostředkovatelem. Podle britského ministerského předsedy se mezinárodní situace uklidňovala, byl hrdý na to, že se situace mezi Velkou Británií a Itálií zlepšuje, tvrdil, že to dokazuje, že domluva mezi demokratickými a autoritářskými režimy je možná. Poté, co Chamberlain skončil, tak si vzal slovo Josiah Wedgwood jakožto zástupce labouristické strany. Ten zkritizoval dosavadní politiku appeasementu, tvrdil, že obětováním možných spojenců britská vláda pouze oddaluje konflikt, který je nevyhnutelný a dává budoucímu agresorovi více prostředků k jejímu zničení.⁵⁶

Walter Runciman nebyl znalcem mezinárodních vztahů, byl dobrým vyjednavatelem v oblasti obchodu, ale nijak zvlášť dobře neznal poměry ve střední Evropě. Byl to zapřisáhlý liberál a byl velmi uznávaným odborníkem v oblasti financí. Chamberlainem byl vybrán nejspíše proto, že premiér rád nazíral na mezinárodní problémy z pohledu ekonomického. Na jednu stranu byl Runciman velmi inteligentní a uznávaný.⁵⁷ Na druhou stranu byl mnohými vnímán jako velmi chladný muž, bez špetky smyslu pro představivost a bez schopnosti chápat náladu a motivace lidí v místnosti. Pro Runcimana byla důležitá fakta a to, co stálo na papíře. Na Runcimanovu misi se kromě jejího vůdce měli vydat ještě další čtyři poradci, přičemž nejdůležitějším z nich se stal Frank Trelawny Arthur Ashton-Gwatkin, který s obdivem pohlížel na rostoucí sílu německé ekonomiky.⁵⁸

Počátkem srpna získal britský armádní atašé v Berlíně Frank Noel Mason-MacFarlane zprávu o tom, že je Hitler připraven použít sílu, pokud by nebyla otázka československého pohraničí vyřešena tak, jak si přeje. Z toho důvodu začala probíhat v Německu mobilizace. Mason-MacFarlane, z pověření britského velvyslance v Berlíně, odjel do Londýna, kde měl tuto zprávu předat na ministerstvo války, jenže tam se setkal pouze s nezájmem. Proto zprávu následně předal ministerstvu zahraničí a argumentoval, že informace pochází od vysoce postaveného příslušníka německé armády. Nicméně ani zde nebyl nikdo, kdo by mu byl ochoten naslouchat. Ovšem je třeba podotknout, že členové ministerstva zahraničí a ministerstva války dostávali řadu protichůdných

⁵⁵ Tamtéž, s. 200–201.

⁵⁶ BOUVERIE, s. 225–226.

⁵⁷ VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938. Prelude to Munich*, London 2003, s. 428.

⁵⁸ BOUVERIE, s. 227.

informací, a proto řadu z nich, které nevyhovovaly jejich koncepci, ignorovali a naslouchali jiným.⁵⁹ V průběhu měsíců německého vůdce více lidí přesvědčovalo, aby od napadnutí Československa upustil. Sám Hitler si přestával být jistý, jak má postupovat dál, začal se tak pozvolna přiklánět k možnosti vydírání Prahy. Ovšem tento přístup německý kancléř několikrát přehodnotil. Každopádně si byl čím dál tím více jistý, že Francie a Velká Británie nic neudělají. Hitler věděl o tom, že francouzská veřejnost nechce jít do války kvůli Československu. Obdobně se vyjadřovala i veřejnost ve Velké Británii.⁶⁰

Dne 3. srpna 1938 přijel lord Runciman do Prahy, načež hned 4. srpna jednal s Edvardem Benešem a také s představiteli SdP, ovšem ne s Henleinem. Jednání se táhla a ani sám vikomt Runciman tomu příliš nepomohl. Dne 17. srpna se československá vláda, pobízená lordem Runcimanem, pokusila dohodnout s vedením henleinovců na řešení, ovšem SdP díky své neochotě jednání přerušila. Lord Halifax poslal 18. srpna lordu Runcimanovi zprávu, ve které zaznělo, že pokud bude Runcimanova mise neúspěšná, tak by měl sám Runciman navrhnout konání mezinárodní konference či vypsání plebiscitu.⁶¹ K tomu prvnímu se vůdce britské mise přikláněl. Podle všeho chtěl ponechat hranice Československa a sudetští Němci by na oplátku získali autonomii. Západní mocnosti by se staly garanty československých hranic, přičemž by československá vláda na oplátku upustila od spojení se Sovětským svazem.⁶²

3.3. Průlom v jednáních

Vikomt Runciman se ovšem nestýkal pouze s nejdůležitějšími diplomaty obou znepřátelených stran. Německým sociálním demokratům se podařilo si s Runcimanem sjednat schůzku. Zástupce demokratů Wenzel Jaksch se s vedoucím mise sešel 5. srpna. Vůdce mise měl nicméně slabost pro vysokou aristokracii, a tak následujícího dne odjel lord se svou manželkou na Moravu, kde je hostil hrabě Zdenko Radslav Kinský.⁶³ Runciman si velice oblíbil sídlo jiného knížete, konkrétně Oldřicha Ferdinanda Kinského, velkého podporovatele SdP. Stýkání se se šlechtici, kteří podporovali stranu SdP velice přispělo k obrazu Runcimana jako přívržence henleinovců.

⁵⁹ VYŠNÝ, s. 429–430.

⁶⁰ CORNFIELD, s. 94–96.

⁶¹ ELLINGER, s. 186–187.

⁶² KVAČEK, Robert, *Osudná mise*, Praha 1958, s. 137–138.

⁶³ VYŠNÝ, s. 431.

Britský emisar se snažil o schůzku s Henleinem, ale ten jako by zmizel. Runciman netušil, že Henlein má spoustu práce s plánováním zničení československého státu. 5. srpna jel Henlein na schůzku s plukovníkem Malcolmem Christiem do Curychu, kde se otevřeně rozhovořil o tom, že nastala chvíle finálního souboje mezi Německou říší a Československem. O autonomii pro české Němce podle Henleina v tuto chvíli už vůbec nešlo. Christie po chvíli prohlásil, že Runciman se nějaké pravdy nikdy nedobere, jelikož nezná místní podmínky a v atmosféře protichůdných názorů a zpráv se nebude mít o co opřít.⁶⁴ Vůdce britské mise byl skutečně trochu zoufalý a 10. srpna zaslal Halifaxovi vzkaz, v němž mimo jiné stálo: „*Dojemnou stránkou současné krize je, že lidé zde a, jak mi bylo řečeno také i jinde, ke mně vzhlížejí, jako bych měl být poslední nadějí, že přetrvá mír. Žel bohu si neuvědomují, jak neúčinné jsou naše sankce, a děším se okamžiku, kdy jim dojde, že je nic nemůže zachránit. Bude to ošklivé vystřízlivění.*“⁶⁵

Runciman a jeho spolupracovníci ale nebyli úplně nestranní. Sám Konrad Henlein navštívil příslušníky britské vlády hned několikrát, na těchto schůzích zapůsobil Henlein velmi dobře. Tvrdil, že nechce mít s Adolfem Hitlerem nic společného a působil jako umírněný zástupce lidu.⁶⁶ Je nepravděpodobné, že by britskému emisarovi někdo nařídil, jak přesně má postupovat a jaké závěry si udělat ještě předtím, než do Československa jel. Ale je nepochybné, že byl Runciman vybrán Chamberlainem a Halifaxem právě proto, že mu byly jejich názory blízké. A tak lze předpokládat, že britský emisar i jeho kolegové přistupovali k Henleinovi s určitou naivitou. Nicméně nelze tvrdit, že byl Runciman naivní do té míry, aby ignoroval jasná fakta. Neodbytný britský emisar si prosadil setkání s Henleinem, ke kterému došlo 18. srpna na zámku Červený Hrádek. Henlein se pokoušel chovat tak, jak ho znali poslanci v Londýně, tedy jako hodný zastánce utlačovaných Němců. Tvrdil, že československá vláda chce zničit sudetské Němce pomocí armády. Poznamenal, že československé vládě vyhovuje, aby čeští Němci byli co nejhudší a naprosto vědomě se je vláda snaží ekonomicky zničit. Vůdce mise oponoval, že věci určitě nejsou tak černobílé, jak mu nyní Henlein líčí. Zpochybňoval do jisté míry pravost informací, které mu Henlein předkládal a tvrdil, že ani jinde v Evropě nejsou podmínky o moc lepší.⁶⁷ Ačkoliv Henlein tvrdil, že zastupuje všechny Němce v Československu, tak Runciman věděl, že je to lež. Už před schůzkou s Henleinem

⁶⁴ FABER, s. 205–207.

⁶⁵ Tamtéž, s. 207.

⁶⁶ VYŠNÝ, s. 429.

⁶⁷ BRÜGEL, s. 575–577.

britský emisar věděl, že zde existují i německé strany, které požadavky SdP odmítají. Mezi ně patřili křesťanští socialisté, němečtí agráři, a hlavně němečtí sociální demokraté, se kterými se Runciman už setkal. Sociální demokraté tvrdili, že hlavním problémem je neutěšená ekonomická situace, kdyby se jí podařilo zlepšit, tak sudetští Němci neprotestují. Dále tvrdili, že připojení k Německé říši by české Němce ekonomicky zničilo, navíc bylo nemožné chtít po Československu, aby se vzdalo svých nynějších hranic, už jen z historického hlediska. Podle nich existoval jediný způsob, jak si mohou sudetští Němci vydobýt větší práva a nezávislost, a to demokraticky na půdě Československa. 16. srpna spolek demokraticky smýšlejících Němců předložil Runcimanovi memorandum, ve kterém se psalo, že ustupování Hitlerovi nic nevyřeší, pouze oddálí nevyhnutelné. Němečtí agráři a křesťanští sociálové zase přísahali, že byli obětmi zavraždění, fyzického násilí i vydírání ze strany SdP.⁶⁸

Runcimanův nejbližší spolupracovník Ashton-Gwatkin 22. srpna dlouze hovořil s Henleinem o politických otázkách, přičemž vůdce SdP tvrdil, že opozici by nikdy nepronásledoval, že antisemitismus by si nepřipustil a že diktaturu by nikdy neschvaloval. Runcimanův pobočník navrhl Henleinovi, že by sám vůdce SdP mohl zajet k Hitlerovi a požádat ho, aby byl při příštím projevu v Norimberku umírněnější. Henlein řekl, že by byl ochoten o tom uvažovat, ale pouze pokud ho o to britská vláda výslovně požádá. Runcimanův nejbližší společník následně odletěl do Londýna, kde mu bylo sděleno, že by bylo lepší, místo Henleina poslat za Hitlerem lorda Runcimana. Runciman ale nechtěl za Hitlerem jet. Ashton-Gwatkin se mezitím vrátil do Československa a byl pozván na zámek Červený Hrádek, kde mu Karl Hermann Frank, po Henleinovi jeden z nejdůležitějších mužů v SdP, sdělil, že Hitler je ochotný se s Henleinem bavit o požadavcích Londýna, pokud Runciman dohlédne na splnění karlovarských požadavků. Předseda SdP byl také v místnosti a v jedné chvíli začal na člena Runcimanovy mise naléhat, aby londýnská vláda vnutila Československu karlovarský program. Ashton-Gwatkin ze svízelné situace vyvázl tím, že řekl, že není v jeho kompetenci, aby taková rozhodnutí činil on sám, a ačkoliv na karlovarských bodech neshledával nic pohoršujícího, tak řešit takové otázky mu nepříslušelo. Henleinův požadavek poté Ashton-Gwatkin tlumočil i lordu Runcimanovi, který řekl, že je ochoten o tom zpravit britskou vládu a nadále čekat na pokyny.⁶⁹ Halifax odpověděl, že s Henleinem jako britským zástupcem nesouhlasí a také nehodlá naléhat na československou vládu, aby

⁶⁸ VYŠNÝ, s. 433–434.

⁶⁹ BRÜGEL, s. 582–584.

přijala karlovarský program. Halifaxovi ovšem nevalila představa, že by mohl Henlein zajet za Hitlerem, aby byl tak Hitler zpraven o pražských ústupcích.⁷⁰ Členové mise byli postupem času optimističtí, věřili, že vše spěje k domluvě mezi znepřátelenými stranami. Ovšem Runciman si poznamenal, že i přes to, vládne hutná atmosféra a vše visí na vlásku. Dále si poznamenal, že členové mise už jsou velice unavení, jelikož pracují každý den dlouho do večera, a tak doufá, že konec rozhovorů je za rohem.⁷¹

3.4. Henleinovci přerušují jednání

Dne 30. srpna americký velvyslanec v Londýně Joseph Patrick Kennedy, který byl podporovatelem politiky usmiřování, ubezpečil britského ministerského předsedu, že americký prezident Frank Delano Roosevelt „se rozhodl následovat v československé otázce Chamberlaina, ať si zvolí jakýkoliv kurs, on jej bude pokládat za správný“.⁷² O dva dny později měl Henlein domluvenou schůzku s Hitlerem v Berchtesgadenu. Zde mu německý kancléř s definitivní platností sdělil, že je rozhodnut napadnout Československo a hlavním úkolem henleinovců je protahovat rozhovory.⁷³

Dne 2. září prezident Beneš vyjednával s představiteli SdP a následně se setkal s Runcimanem, který dal prezidentovi jasně na srozuměnou, že pokud by mělo dojít skutečně k válce, tak žádná z velmocí Československu nepřijde na pomoc.⁷⁴ Dne 5. září přijela na pražský Hrad henleinovská delegace. Beneš ji vyzval, aby mu předložila své požadavky a prezident poté prohlásil, že budou splněny. Delegace byla zaskočena, československá vláda chtěla přistoupit na většinu bodů z Karlovarského programu.⁷⁵ Beneš věděl, že „čtvrtý plán“, jak jej on sám nazval, se dal realizovat jen velmi pomalu. Beneš se domníval, že pomalá implementace mu zajistí čas, přičemž si Francie a Velká Británie uvědomí, co způsobily a postaví se za Československo. Zároveň „čtvrtý plán“ byl něčím, co se lordu Runcimanovi muselo zamlouvat, jelikož vycházel vstříc Němcům, jak to jen bylo možné. Beneš uvrhl SdP do těžkého postavení, henleinovci ho nemohli odmítnout a chtít opětovně víc, jelikož by ztratili tvář. President využíval svých vyjednávacích dovedností dobře, ale nepočítal s tím, že Hitler je ochotný za každou cenu

⁷⁰ Tamtéž, s. 586–587.

⁷¹ VYŠNÝ, s. 436–437.

⁷² KVAČEK, s. 152.

⁷³ FABER, s. 233–234.

⁷⁴ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky. O přežití a o život (1936–1938)*, Praha 2018, s. 557.

⁷⁵ KVAČEK, s. 161.

riskovat válku. A také nepočítal s tím, že pokud by bylo Československo i přes všechnu projevenou snahu napadeno, tak západní velmoci zkrátka jen odvrátí zrak.⁷⁶

Runciman byl „čtvrtým plánem“ skutečně potěšen, Beneš hodlal akceptovat téměř celý Karlovarský program. Vcelku nadšený Runciman následně tvrdil, že více od Čechoslováků ani nelze žádat a britské ministerstvo zahraničí se vyjadřovalo obdobně.⁷⁷ V SdP mezitím zavládl chaos, československá vláda byla připravena učinit ústupky, se kterými Henlein a ostatní vedoucí členové SdP nepočítali. Nemohli nyní odmítnout, protože to by pouze popudilo lorda Runcimana a strana by mohla přijít o podporu Londýna. 6. září za Benešem opět přijela henleinovská delegace a prezident jí sdělil další informace o svém návrhu. Také oznámil, že písemnou formu návrhu si můžou zástupci delegace vyzvednout u ministerského předsedy Hodži. Ovšem k Hodžovi dorazili pouze zástupci Runcimanovy mise, nikoliv henleinovci. Ti hráli o čas a nevěděli, co podniknout.⁷⁸ Východisko ze svízelné situace našel K. H. Frank. Ten zorganizoval 7. září před ostravskou krajskou věznicí demonstraci proti věznění členů SdP, kteří byli odsouzeni za pašování zbraní z Německé říše a jejich ukrývání v Československu. Demonstrace účelně vyprovokovala policejní zákrok a pokusům československé vlády o dohodnutí s SdP byl konec. Pod záminkou, že se policie dopustila násilí vůči bezbranným Němcům, Henleinovci opustili vyjednávací stůl.⁷⁹ Ashton-Gwatkin psal do Londýna, že SdP chce očividně zničit Československo a stává se prodlouženou rukou Berlína. Podle něj celá záležitost nesouvisí s předchozím nepřátelstvím mezi Čechy a Němci.⁸⁰

V nastalém zmatku se Ashton-Gwatkin společně s dvěma kolegy (Geoffrey Peta a Ian Henderson) rozhodl, že přesvědčí Henleina, aby s československou vládou jednal a došlo tak ke zklidnění situace. Dne 14. září se vydali nalézt Konrada Henleina, kterého se nejdříve pokoušeli najít v Aši a následně v Chebu. Delegace zastihla nejdříve K. H. Franka, který jim řekl, že domluva s vládou je nemožná a až o pár hodin později našli Henleina. Ten sice vyzdvihoval přínos Runcimanovy mise, ale už se vzdal nároků na uskutečnění karlovarských požadavků, místo toho požadoval plebiscit. Jakmile Ashton-Gwatkin s kolegy odjel, tak se Henlein, Frank a další vůdčí osobnosti SdP

⁷⁶ KÁRNÍK, *České země v éře První republiky. O přežití a o život*, s. 559–560.

⁷⁷ NOVOTNÝ, s. 223.

⁷⁸ KVAČEK, s. 162.

⁷⁹ RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 1996, s. 108.

⁸⁰ VYŠNÝ, s. 439.

rozhodli, že bude nejlepší, když utečou do Německa.⁸¹ Dne 15. září 1938 došlo k potyčce mezi policií a SdP, poté vláda vydala rozhodnutí o zákazu SdP i její ozbrojené složky Freiwilliger Schutzdienst.⁸²

Mezitím 15. září odletěl Neville Chamberlain do Mnichova a následně jel do Berchtesgadenu na domluvenou schůzku s Hitlerem. Britský premiér hovořil s Hitlerem bezmála tři hodiny, přičemž kromě nich byl v místnosti pouze tlumočník. Hitler se choval velice podrážděně, stěžoval si na květnovou mobilizaci a neustále tvrdil, že už nemůže dále snášet utlačování Němců v Československu. Německý vůdce poznamenal, že nechce použít násilí, ale beztak to bude muset vyřešit on sám. Nicméně o Hitlerových plánech na invazi nemůže být pochyb. Hitler několikrát sdělil K. H. Frankovi, že k invazi dojde nejspíše 1. října. Britský ministerský předseda byl Hitlerovými slovy zaskočen a řekl, že s takovýmito názory protistrany nemá jednání smysl a že poletí zpět domů. Hitler naprosto změnil způsob vyjadřování a požadoval právo sebeurčení pro české Němce. Chamberlain odpověděl, že to nemůže rozhodnout sám a potřebuje čas, aby to mohl zvážit a poradit se se zbytkem vlády. Britský ministerský předseda nicméně vymámil z Hitlera slib, že německá armáda nezaútočí, dokud budou probíhat jednání a na oplátku si Chamberlain s Hitlerem dojedná další schůzku.⁸³ Britský premiér také sdělil Hitlerovi, že se musí členové britské vlády dohodnout na přístupu k Sovětskému svazu a jeho spojenecké smlouvě s Československem. Britský ministerský předseda si stanovil podmínku, že kdyby došlo k ujednání a vyřešení krize, tak Francie musí být přítomna. Poté co se oba vůdci dohodli byl Runciman odvolán.⁸⁴

Runcimanova mise byla u konce. Jelikož rozhovory mezi henleinovci a československou vládou ztroskotaly, nezbyla pro členy této mise žádná práce. Lord Runciman odjel se svými společníky 16. září domů, ale poznatky, které si přivezl s sebou nebyly takové, jaké by si Chamberlain přál. Ve svém dopise napsal: „*Odpovědnost za konečné rozbití jednání padá podle mého názoru na pana Henleina a na pana Franka a na ony z jejich přívrženců uvnitř i mimo hranice státu, kteří na ně doléhali, aby zahájili výstřednickou a neústavní činnost.*“⁸⁵

⁸¹ BRÜGEL, s. 603.

⁸² RICHTER, s. 111.

⁸³ KERSHAW, s. 122–124.

⁸⁴ NEVILLE, Peter, *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Praha 2008, s. 125.

⁸⁵ KVAČEK, s. 205.

3.5. Ve Velké Británii jsou vyvozeny důsledky

Ve Velké Británii panovala napjatá atmosféra. 16. září se konalo několik demonstrací, kterým se nevyhnulo ani sídlo premiéra Downing Street, občané dávali najevo, že si nepřejí být zataženi do evropského konfliktu. Demonstrace zorganizovala Britská unie fašistů pod vedením Oswalda Mosleyho a demonstranti často křičeli protižidovská hesla. Britští fašisté zaznamenali nárůst podpory mezi veřejností.⁸⁶ 18. září se v Londýně konalo jednání britských a francouzských zástupců. Při jednáních s Hitlerem dospěl Chamberlain k závěru, že právo na sebeurčení se vztahuje na sudetské Němce a připojením pohraničních oblastí k Říši se docílí klidu v regionu. A proto Němci v Československu musí mít právo na uspořádání plebiscitu. Daladier toto zamítl, byl pouze ochotný přesvědčovat československou vládu o postoupení části sudetoněmeckého území Německé říši. To byl ochoten učinit pouze pokud se k tomuto nátlaku přidá i britská vláda a garantuje hranice nově vytvořeného státu. Garance nově vzniklého státu britským premiérem byla velkou změnou v Chamberlainově politice. Jak britský, tak ale i francouzský ministerský předseda si společně uvědomovali, že pokud Československo tento návrh odmítne, tak může dojít k vypuknutí války. Proto se oba pánové shodli, že budou společně vyvíjet co největší tlak na Prahu, aby jejich návrh přijala.

Požadavky byly přinejmenším troufalé, ve zprávě se skrývalo navíc i povýšení, totiž bylo zde napsáno, že československá vláda určitě uvítá možnost dobrovolného odstoupení okresů, kde Němci tvoří většinu obyvatel, před plebiscitem. Vláda Československa měla odpovědět obratem, jelikož britský ministerský předseda měl naplánovanou schůzku s německým kancléřem na 21. září.⁸⁷ Na oba ministerské předsedy byl vyvíjen velký tlak, jelikož se ten samý den dozvěděli, že Československo přistoupí k všeobecné mobilizaci. Daladier na jednu stranu věděl, že nemůže oficiálně opustit spojence tak snadno a přijmout okamžitě vše, co mu Chamberlain navrhne. Francouzský premiér proto zprvu prohlašoval, že jediné, čeho lze odstoupením pohraničí Německu dosáhnout je to, že se Německo stane novým pánem Evropy. Daladier společně s Bonnetem neměli v úmyslu podporovat Československo, i když si alespoň zčásti uvědomovali, co je Hitlerovým záměrem. Proto byli Chamberlainem postupně přesvědčeni, že pokud stanou před rozhodnutím, zda v zájmu míru musí dojít k zániku nynějšího Československa, tak to pro mír musí učinit.⁸⁸

⁸⁶ DRÁBIK, Jakub, *Fašista. Příběh sira Oswalda Mosleyho*, Praha 2017, s. 339–341.

⁸⁷ ELLINGER, s. 200–201.

⁸⁸ BOUVERIE, s. 254–255.

Československý ministr zahraničí Kamil Krofta sdělil západním velmocem 20. září, že jeho vláda zamítla možnost odstoupení pohraničí Německé říši. Daladier i Chamberlain takovou reakci vůbec nečekali. Začali ještě více naléhat na Prahu, aby svůj závěr přehodnotila.⁸⁹ 18. září československý vyslanec v Londýně Jan Masaryk poslal lordu Halifaxovi zprávu, že spoléhá na to, že jakékoliv překreslování hranic bude konzultováno s ním nebo jeho vládou. Jako odpověď posloužilo sdělení britské a francouzské vlády, že Československo musí být připraveno vzdát se pohraničních oblastí s německou majoritou. Beneš počítal s ústupky, ale ne s tak drastickými. 20. září zaslala Hodžova vláda zprávu, že toto řešení není možné a že musí existovat jiný způsob, jak celou situaci vyřešit. Nikdo nechtěl nic přehodnocovat. Benešovi tak byla poslána 21. září jasná zpráva, buď se podřídí a bude riskovat ztrátu území s německou většinou, nebo bude muset čelit pravděpodobné německé invazi sám bez pomoci spojenců. Beneš, který nechtěl čelit Německé říši osamocen, se nakonec i přes četné protesty československé veřejnosti poddal vůli Francie a Velké Británie.⁹⁰

Dne 21. září Runciman zaslal oficiální závěrečnou zprávu Milanu Hodžovi a Edvardu Benešovi, načež byla zpráva posléze předána britské vládě. Runcimanovy závěry jsou zarážející, jelikož nekorespondují s tím, co v Československu viděl. Ve zprávě sice píše, že za ztroskotání jednání může Henlein a jeho společníci, ale i tak se staví spíše na stranu SdP. Podle Runcimana nepřátelství mezi Čechy a Němci trvalo mnoho let a je proto nepravděpodobné, že by se situace sama od sebe uklidnila. I když se československá republika snažila vyjít Němcům vstříc, tak podle Runcimana se nedokázala zbavit diskriminační politiky vůči Němcům a s příchodem ekonomických problémů došlo k zostření mezinárodního souboje a nástup Adolfa Hitlera ještě situaci zhoršil. Připojení k Německu tak je podle vůdce mise vcelku pochopitelným závěrem, jelikož právě tam se mohou sudetští Němci rozvíjet jak v politickém, tak ekonomickém slova smyslu. Podle Runcimana je tak řešení nasnadě, připojit území s německou většinou k Německu, jen tak se může zabránit krizi a možné válce, uspořádání referenda je zbytečné, jelikož naprosto drtivá většina českých Němců si přeje návrat do Německa.⁹¹

Závěry zprávy jsou podezřelé a stejně tak je i podezřelé chování Runcimana od 16. září, kdy přijel zpět do Londýna, do 21. září, kdy byla zpráva oficiálně zaslána československé vládě a prezidentovi. Runciman podle všeho nic konkrétního nikomu

⁸⁹ ELLINGER, s. 202.

⁹⁰ BOUVERIE, s. 256–257.

⁹¹ VYŠNÝ, s. 439–440.

nesdělil ani 17. září, kdy se konala schůze kabinetu, na které byl Alfred Duff Cooper, první lord admirality, jeden z největších kritiků politiky appeasementu, který by jistě potřeboval přesvědčit nejvíce o správnosti názorů ministerského předsedy. Ze schůze neexistuje žádný záznam, pouze svědectví účastníků. Duff Cooper později napsal, že Runciman mluvil velice obecně a neřekl prakticky nic konkrétního.⁹² Naopak premiér tvrdil, že Runciman 17. září řekl, že vinu za selhání jednání nese výhradně Henlein a jistou vinu nese i Německá říše, nejspíše se také zastal současné politiky ministerského předsedy a prohlásil, že odstoupení pohraničních oblastí je jediné řešení, jak se vyhnout válce.⁹³ Nabízí se tak otázka, zda Chamberlain nepřesvědčil Runcimana, aby své závěry trochu nepoopravil.

Runcimanova zpráva z 21. září je ještě více podivná, pokud se jedná o budoucnost Československa. Runciman například píše, že by Československo mělo změnit svoji zahraniční politiku, aby si okolní státy nemyslely, že na ně chce československá armáda zaútočit. A také tvrdí, že by měla československá vláda zastavit jakékoliv politické strany a osoby, které podněcují nenávisť vůči svým sousedům, na oplátku by evropské velmoci pomohly Československu v případě napadení. Tato prohlášení jsou v rozporu se vším, co dříve Runciman navrhoval Čechoslovákům. Také se liší od zpráv, které britský emisar zaslal domů lordu Halifaxovi. Zpráva se naopak až moc nápadně podobá Chamberlainově rétorice a až moc se podobá narativu předsedy vlády.⁹⁴ „Čtvrtý plán“ se měl realizovat a aplikovat pouze na Němce, kteří se ocitnou na půdě nového Československa. Češi žijící v pohraničí, kteří budou nově žít na území Německé říše nemají podle Runcimanovy zprávy právo na žádné záruky. Ve zprávě není ani zmínka o opozičních německých stranách nebo náznak rozpolcenosti sudetoněmecké společnosti, ačkoliv si ji Runciman musel být plně vědom. Chamberlain nejspíše naléhal na Runcimana, aby více upravil své závěry, jelikož jiného východiska už podle něj nebylo. A proto vůdce mise píše i zjevné nepravdy, o kterých sám moc dobře ví, že jsou vymyšlené.⁹⁵ Mohlo by se zdát, že Runcimanova mise skončila nezdarem, jelikož se jí nepodařilo uklidnit napjatou situaci v Československu. Alespoň z Chamberlainova pohledu tomu tak ovšem nebylo. Chamberlain měl nyní efektivní nástroj, jak přesvědčit i ty poslední pochybovače.

⁹² BRÜGEL, s. 618–619.

⁹³ ELLINGER, s. 200.

⁹⁴ CORNFIELD, s. 144–145.

⁹⁵ BRÜGEL, s. 620–621.

Ministerský předseda se nyní mohl odvolávat na poznatky a závěry „nezávislé“ mise a používat je kdykoliv se naskytne možnost.⁹⁶

3.6. Chamberlainův triumf

Britský premiér odlétal na jednání s Hitlerem s dobrou náladou, tu mu nezkazily ani davy lidí, které mu nadávaly, že prodal středoevropský stát. Nezkazil mu ji ani Winston Churchill, který tvrdil, že obětováním Československa bude Francie a Velká Británie v obrovském ohrožení. Chamberlain mířil do Bad Godesbergu, lázeňského města poblíž Bonnu. Před cestou ho Duff Cooper zapřísahal, aby už Hitlerovi neustupoval ani o krok, československá vláda vyhověla, jak jen mohla a teď je na řadě Hitler, aby také projevil dobrou vůli. Britská vláda se obávala zejména Poláků a Maďarů, kteří chtěli oslabení sousedního státu využít ve svůj prospěch, a tak se kabinet rozhodl, že takové požadavky nebude brát v potaz. Jednání s Hitlerem 22. září se ovšem neodehrávalo podle premiérových představ. Chamberlain začal kancléři vysvětlovat, jakou dohodu s Čechy uzavřel a co bude následovat, v tom ho ale Hitler přerušil. Německý vůdce tvrdil, že dřívější domluvy ho nezajímají, teď mu šlo i o to, aby se dostalo přinejmenším autonomie dalším menšinám, tedy zejména Polákům a Maďarům. Premiér zbledl a začal naléhat, že toto přeci nemůže dělat, naléhal, že doma ve Velké Británii ho pranýřují za to, že k postoupení území svolil. Kancléř na něj na oplátku vyrukoval s tím, že v československém pohraničí dochází k vyvražďování německého obyvatelstva, a jelikož jde Hitlerovi o každý život, tak se musí oba domluvit co nejdříve, tedy do 1. října.⁹⁷ Kancléř začal žádat, že nová hranice povede podél té jazykové, jediné, co mají Čechoslováci udělat, je stáhnout se za nové hranice, které budou zanedlouho obsazeny německou armádou. Ministerský předseda byl zaskočen, a nakonec si vyžádal přerušení jednání s tím, že se obnoví dalšího dne.⁹⁸ 23. září se Chamberlain s Hitlerem sešli až k večeru, mezitím Hitler pronesl memorandum, ve kterém přikázal, aby došlo k vyklizení československého pohraničí do tří dní a 29. září mělo být obsazeno německými jednotkami. Chamberlain prohlásil, že to přeci není žádné jednání, ale diktát. Kancléř mu odpověděl, že to Čechoslováci nemusí přijmout. Atmosféra houstla a do toho byla německému vůdci doručena zpráva, že Čechoslováci mobilizovali. Po chvíli napjatého ticha se Hitler s úsměvem obrátil na premiéra a sdělil mu, že díky úctě k zachování míru

⁹⁶ CORNFIELD, s. 150.

⁹⁷ BOUVERIE, s. 258–260.

⁹⁸ ELLINGER, s. 205.

Hitler sám nezareaguje na takovou provokaci. A dále přidal, že Chamberlain je jeden z mála mužů, kterého respektuje natolik, že je ochoten učinit ústupky. Premiér byl překvapen, Hitler se nechal dokonce přemluvit, aby byla výzva k uposlechnutí ultimáta posunuta až na 1. října. Ministerský předseda souhlasil, že předá memorandum i Hodžově vládě a odletěl zpět do Londýna. Doma přesvědčoval své kolegy, že se podařilo dosáhnout obrovského milníku v britsko-německých vztazích, a že Hitler není žádný lhář ani šílenec, protože šílenec by přeci využil mobilizace a sousední stát zničil.⁹⁹ Chamberlain se ujistil, že Hitler je mužem, se kterým se lze domluvit a byl připraven mu vyhovět. Mezitím Hitler stále přemýšlel, zda má přistoupit na domluvu s Velkou Británií nebo ne. Německý vůdce pronášel nenávistné projevy vůči Československu, ale i přesto neustále vyzdvihoval, že v žádném případě nechce zabrat i zbytek českých zemí. Němci ovšem válčit netoužili a německý kancléř si nebyl jistý, zda si může dovolit zariskovat a napadnout Čechoslováky. Prakticky všichni v jeho okolí ho ovšem přesvědčovali, aby dal přednost domluvě. Jedinou výjimkou byl Ribbentrop, který neustále naléhal, aby německá armáda zaútočila. Až 28. září se Hitler jasně vyjádřil a souhlasil s konferencí, kde by se otázka československého pohraničí vyřešila dohodou.¹⁰⁰

Kruh se uzavřel na jednání v Mnichově. Ačkoliv Daladier i Chamberlain na poslední chvíli požadovali, aby bylo na jednání přizváno i Československo, tak to Hitler odmítl s odůvodněním, že to by celou záležitost protáhlo.¹⁰¹ Britský premiér věděl, že německé požadavky jdou až na hranu snesitelnosti a že osudná smlouva ohrozí bezpečnost osekávaného státu. Nicméně z jeho pohledu bylo Československo odsouzeno k neúspěchu. I přes to, že německá veřejnost, stejně jako mnozí generálové, byla skeptická a nechtěla válku, tak jediné, co stačilo pro vítězství bylo, aby si Hitler a jeho kolegové stáli za svým. Od československé vlády se tak neočekávalo nějaké vyjádření, pouze jasný souhlas a splnění požadavků.¹⁰² Daladier si postěžoval, že to celé bylo zaviněno Benešovou tvrdohlavostí, ale ve skrytu duše věděl, že dělá přinejmenším kontroverzní rozhodnutí. Francie opouštěla i ty poslední spolehlivé spojence a Daladier působil, že chce co nejdříve odletět zpět domů. Naopak Chamberlain zažíval svou chvíli slávy, měl zjevně dobrou náladu.

⁹⁹ BOUVERIE, s. 263–264.

¹⁰⁰ KERSHAW, s. 129–131.

¹⁰¹ NEVILLE, s. 144.

¹⁰² VITAL, David, *Czechoslovakia and the Powers, September 1938*. In: *Journal of Contemporary History* 1, 1966, 4, s. 59–60.

Mnichovská dohoda byla podepsána 30. září 1938 ve dvě hodiny ráno. Československý vyslanec v Německu Vojtěch Mastný a pracovník ministerstva zahraničí Hubert Masařík mezitím čekali na výsledek v hotelu Regina, kde byli bedlivě sledováni gestapem. Byl to právě Ashton-Gwatkin, Runcimanův nejbližší společník, který za nimi, 29. září dvě hodiny před půlnocí, zašel a sdělil jim, jak bude vypadat finální smlouva, tedy jaká území Československo ztratí. Mastný s Masaříkem měli námitky, ale Ashton-Gwatkin pouze odpověděl, že pokud se budou vzpírat, tak Československo bude čelit Německu naprosto samo a Francouzi určitě nepomohou. Krátce po podepsání smlouvy 30. září se českoslovenští zástupci sešli s členy Chamberlainovy a Daladierovy mise. Bylo jim řečeno, že vše už je rozhodnuto. Masařík začal na Francouze naléhat. Daladier neměl síly na to, aby odpovídal, proto za sebe nechal mluvit své francouzské kolegy. Mastný začal plakat. Námitky neměly žádný efekt a zívající Chamberlain už chtěl celou záležitost dokončit. Poté co českoslovenští zástupci odešli se Daladier rozhodl, že musí co nejdříve odejít. Naprosto vyčerpaný a skleslý francouzský premiér ani neodpověděl zdejšími novinářům, kteří se od něj snažili zjistit, zda má ministerský předseda radost, že dosáhl Mnichovské dohody.¹⁰³

Britský ministerský předseda se dopoledne 30. září sešel s německým kancléřem, aby podepsali smlouvu, která zajistí, že mezi nimi nevypukne konflikt a následně odletěl domů. Německý vůdce se o smlouvě vyjádřil jako o bezcenném kusu papíru a byla to ta samá smlouva, kterou Chamberlain mával na jásající davy, které ho vítaly doma. Následně premiér stanul po boku krále Jiřího VI. a královny Alžběty, kdy z balkonu Buckinghamského paláce zdravil lid. Následně mu mnoho lidí gratulovalo a děkovalo. I když si byl Chamberlain jistý svým triumfem, tak měl stále na paměti, že může vyvstat nová krize, bitva byla vyhrána, ale to neznamena, že byla vyhrána i válka. Proto si nepřál, aby byl zbytečně vyzdvihován.¹⁰⁴ Duff Cooper opustil v reakci na Mnichovskou dohodu vládu britského premiéra, a tak se uvolnila jeho pozice. Křeslo nezelo prázdnotou dlouho a na post prvního lorda admirality se dostal James Richard Stanhope. Navíc se uvolnila ještě pozice lorda presidenta rady, ta byla nejdříve nabídnuta Herbertu Samuelovi a po jeho odmítnutí byla následně nabídnuta Walteru Runcimanovi, který ji přijal. Někdejší vůdce mise se tak ocitl ve vládě, která se nyní těšila nemalé popularitě, jelikož premiér byl vnímán jako zachránce míru, který odvrátil Evropu od katastrofy.¹⁰⁵

¹⁰³ BOUVERIE, s. 284–285.

¹⁰⁴ NEVILLE, s. 145–147.

¹⁰⁵ ELLINGER, s. 246.

Adolf Hitler byl doma vítán stejně, byl někým, komu se podařilo odvrátit válku. Německé obyvatelstvo míru přisuzovalo větší váhu než tomu, že se sudetští Němci připojí k Německé říši. Sám německý kancléř žádnou radost nepociťoval, chtěl obsadit Československo, potřeboval, aby Němci podporovali válku a nikoliv mír. Německý vůdce věděl, že jsou západní mocnosti slabé a říkal si, že se příště nebude zdráhat jejich slabosti využít a nesmíří se pouze s diplomatickým řešením.¹⁰⁶ Poté, co se o Mnichovské dohodě dozvěděli i v Československu, tak zoufalý president Beneš nepočítal s jinými možnostmi než se podvolit. Kamil Krofta sdělil francouzskému i britskému vyslanci: „*Nevím, budou-li z rozhodnutí tohoto, učiněného v Mnichově, mít prospěch vaše země, ale jistě nejsme poslední, po nás budou postiženi jiní.*“¹⁰⁷

¹⁰⁶ KERSHAW, s. 135–136.

¹⁰⁷ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIV.*, Praha, Litomyšl 2002, s. 670.

Závěr

Vztahy Čechů a Němců si prošly v průběhu dvaceti let života první Československé republiky dynamickým vývojem. Nelze tvrdit, že by za selhání spolupráce mohla pouze jedna strana. I když jednotlivé vlády i samotný prezident Československa Tomáš Garrigue Masaryk (a následně Edvard Beneš) společně odmítali vzájemnou nesnášenlivost, tak tento postoj, z podstaty věci, nemohli sdílet všichni obyvatelé státu. Mnozí Češi byli přemoženi nadšením z nového státu, kde najednou s nimi není nakládáno jako s podřadnými občany. Sudetští Němci zase od konce první poloviny 30. let 20. století stále více snili o připojení se k Německu. Oba národy nahlížely na stát jinak a odtud pramenila i vzájemná nevráživost, která přetrvávala po celou dobu fungování středoevropského státu. Vzájemné vztahy mezi Čechy a Němci se začaly zlepšovat s přibývajících léty, nicméně nástup Hitlera k moci všechny naděje a snahy zhatil.

Do zhoršující se situace začala zasahovat nová britská vláda Nevilla Chamberlaina. Chamberlain doufal v trvalý mír, chtěl dosáhnout toho, aby už konečně přestaly vzájemné územní neshody, které trvaly už téměř dvacet let, prakticky od mírových jednání v Paříži. Chamberlain nakonec dosadil na post ministra zahraničí svého názorového spřízněnce Halifaxe. Snažili se nalézt společná témata s evropskými diktátory a zamezit tak válce, a proto pouze nečinně přihlíželi, když došlo na obsazení Rakouska německými jednotkami. Po pohlcení Rakouska Německem bylo na řadě Československo a zhoršující se situaci se pokusila britská vláda vyřešit vysláním údajně nezávislé mise lorda Runcimana.

Vikomt Runciman nebyl nejlepším možným kandidátem na vedoucího takto důležité mise, byl netaktní, chladný a byl ovlivněn politikou *appeasementu*, ačkoliv se snažil být nestranný. Vikomt poslouchal Chamberlainova doporučení a nutil vládu Československa ustupovat. Postupem času a zejména po zveřejnění Benešova „čtvrtého plánu“ se Runciman postavil spíše na stranu vlády Milana Hodži. Dnes je Runciman v obecném povědomí vnímán, jako proněmecký a slabý zmocněnec britského ministerského předsedy, ovšem jeho jednání v září nás alespoň částečně přesvědčuje o opaku. Členové mise a později zejména Ashton-Gwatkin se snažili přivést k vyjednávacímu stolu obě strany i po incidentu v ostravské krajské věznici 7. září, kdy SdP využila situace a s konečnou platností pohřbila snahy o domluvu. Mise britského emisara byla následně povolána zpět do Velké Británie. Doma se ministerský předseda Runcimanovi snažil pravděpodobně vysvětlit, jaký je „správný“ způsob, jak nahlížet na

československou krizi. Je tak velice pravděpodobné, že skutečné názory, které Runciman zastával, nebyly ty, které později přednesl. Chamberlain si myslel, že celá krize je způsobena špatným zacházením s Němci v Československu a Hitlerův vzestup situaci pouze zhoršil. Britský premiér si nikdy neuvědomil, že napjatá situace v Československu a Hitlerova politika agrese jsou dva odlišné, i když propojené problémy. Hitler pouze využíval sudetské Němce pro svůj plán. Za sudetské Němce nejednal pouze Konrad Henlein, ačkoliv to velmi rád tvrdil, ale byly to i další mnohem menší strany, jako například němečtí agráři nebo němečtí sociální demokraté. Čeští Němci tak představovali vcelku heterogenní skupinu obyvatel, i když Henlein se mohl odvolávat na volby roku 1935, kdy pro něj hlasovalo na 70 % Němců-voličů. V září roku 1938 už strana SdP ovšem nereprezentovala sudetské Němce, jako spíše zájmy Hitlera.

Runciman po návratu do rodné země nic zásadního neřekl a změna nastala až zveřejněním závěrečné zprávy 21. září. Ta byla nejspíše pozměněna na naléhání britského ministerského předsedy, ačkoliv to s jistotou nelze potvrdit ani vyvrátit. Stejně tak nelze rozklíčovat, zda Runciman v průběhu pobytu v Československu změnil své názory a zda skutečně vnímal možnosti vyřešení sudetoněmecké otázky totožně jako Chamberlain, alespoň zprvu tomu tak nebylo. Ovšem je nesporné, že Runcimanova mise, i přes projevenou snahu účastníků vyřešit neřešitelné, přispěla k rozkladu Československa, jelikož pomocí ní mohl britský premiér přesvědčovat opozici o správnosti své politiky. Britský premiér při jednáních s Hitlerem v Bad Godesbergu poskytl německému kancléři ještě více, než původně zamýšlel. I pokud bychom přijali tezi, že Runciman si skutečně myslel to, co později zformuloval ve své závěrečné zprávě, tak faktem zůstává, že se ministerský předseda řídil spíše svým vlastním úsudkem a návrhy mise bral skutečně jako pouhé návrhy. Po dohodě v Mnichově přestávala být ona „osudná“ mise relevantní.

Runcimanova mise selhala ve svém základním úkolu, totiž zajistit jednání mezi československou vládou a stranou SdP. Nicméně tento problém byl od začátku téměř neřešitelný. SdP, která sabotovala jakékoliv jednání, aby mohla následně žádat o něco více, nebyla politickou entitou, s níž se lze dohodnout. Mise britského emisara tak skončila neúspěchem, ať už ji posuzujeme z jakéhokoliv úhlu pohledu. Nebyla schopna donutit jednotlivé strany k diskuzi a nebyla schopna přesvědčit politiky ve Velké Británii o pravé situaci v československém pohraničí. Ale to ani nebyl cíl mise, o tom, jaká je situace v Československu měl Londýn svoji představu a nehodlal ji měnit. Mise tak byla vyslána jen proto, aby domněnky potvrdila. Vikomt Runciman tak nebyl mužem, který nenáviděl Čechoslováky, mužem, který toužil po rozbití Československa, ale spíše se

jednalo o člověka, který se snažil vyřešit nevyřešitelné, člověka, který vedl misi, která byla od počátku předurčena k neúspěchu.

Resumé

After the First World War, the Habsburg monarchy disintegrated and several successor states were established on its territory, one of which was Czechoslovakia. Although the territory of the new state was mainly inhabited by Czechoslovaks, there were also three million Germans living in the Czechoslovak Republic. The Sudeten Germans resented the fact that they did not have a dominant influence on the territory of the state as they had under the Habsburg dynasty. However, thanks to the efforts of the Czechoslovak elites to settle their differences, stability was achieved, which lasted until the beginning of the Great Depression in 1929. In 1933, Germany saw the rise of Adolf Hitler as Chancellor, who railed against the Czechoslovaks and inflamed the passions of the Sudeten Germans. The poor economic situation intensified the Sudeten German's desire for greater freedom, which was soon offered to them by Konrad Henlein, the leader of the SdP. After the parliamentary elections of 1935, in which Henlein won a majority of the German votes, the SdP leader began to profile himself as the sole representative of the Sudeten Germans and, in parallel, began to prepare plans to destroy the Central European state.

As the years passed, Adolf Hitler became more aggressive and threatened war unless the Sudeten Germans were given greater autonomy. The British government began to intervene in the worsening situation, fearing that a potential conflict could bring the UK into a devastating war, it therefore finally decided to send a mission to be led by Walter Runciman. Runciman's task was to bring both sides to the negotiating table and prevent war. The British emissary arrived in Czechoslovakia on 3 August, where he attempted to debate with all sides and determine a suitable solution. Meanwhile, Henlein was receiving instructions from the German Chancellor to prolong the negotiations. Hitler wanted to take advantage of the whole situation and invade the neighboring state. The negotiations therefore went nowhere, and on 15 September Henlein fled to Germany and further negotiations were not to be held. The Runciman mission had to return home. In the UK, the British emissary wrote his final report, which he published on 21 September. In this report, there are many ambiguities of which the British emissary must have been aware. It is therefore likely that Runciman was persuaded by the British Prime Minister to amend the report. The British Prime Minister could have used the final report to convince the Opposition of the legitimacy of his actions. The Czechoslovak government was subsequently persuaded to prepare for the possibility of losing its borderlands.

Subsequently, the British Prime Minister went to Bad Godesberg on 23 September to negotiate with the German Chancellor, where Hitler told him that the previous agreements between the British and Czechoslovaks were no longer valid. The German Chancellor began to demand more and the British Prime Minister complied. Runciman's mission was thus doomed to failure from the start, because of the nature of Henlein and SdP. Moreover, it served as a tool for Neville Chamberlain to pursue a policy of appeasement.

Seznam použitých zdrojů

- BOUVERIE, Tim, *Appeasing Hitler. Chamberlain, Churchill and the Road to War*, London 2019.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006.
- CORNFIELD, A. Stanley, *Lord Runciman and the Sudeten Germans. A Study in Appeasement*, diplomová práce, University of Arizona, Arizona 1964.
- ČECHUROVÁ, Jana, ŠLEHOFER, Lukáš a kol., *Ústava 1920. Vyvrcholení konstituování československého státu*, Praha 2011.
- DRÁBIK, Jakub, *Fašista. Příběh sira Oswalda Mosleyho*, Praha 2017.
- ELLINGER, Jiří, *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937–1940*, Praha 2009.
- HARINDAR, Aulach, *Britain and the Sudeten Issue, 1938. The Evolution of a Policy*. In: *Journal of Contemporary History* 18, 1983, 2, s. 233–259
- JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku, 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*, Praha 2004.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918–1929)*, Praha 2017.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky. Československo v krizi a ohrožení (1930–1935)*, Praha 2018.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky. O přežití a o život (1936–1938)*, Praha 2018.
- KERSAHW, Ian, *Hitler. 1936–1945: Nemesis*, Praha 2004.
- KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1929–1938*, Praha, Litomyšl 2000
- KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1918–1929*, Praha, Litomyšl 2002.
- KVAČEK, Robert, *Osudná mise*, Praha 1958.
- MORAVCOVÁ, Dagmar, *Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918–1932*, Praha 2006.
- NEVILLE, Peter, *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Praha 2008.
- NOVOTNÝ, Lukáš, *Britské vyslanectví v Praze, Foreign Office a jejich vnímání česko-německého vztahu v Československu v letech 1933–1938*, Praha 2016.

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny První republiky*, Praha 2013.

RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 1994.

SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách*, Praha 2002.

VITAL, David, *Czechoslovakia and the Powers, September 1938*. In: *Journal of Contemporary History* 1, 1966, 4, s. 37–67.

VYŠNÝ, Paul, *The Runciman Mission to Czechoslovakia 1938. Prelude to Munich*, London 2003.

WALLACE, W. V., *The Making of the May Crisis of 1938*. In: *Slavonic and East European Review* 41, 1963, 97, s. 368–390.